

КАФЕДРА КОМПОЗИЦІЇ, ІНСТРУМЕНТОВКИ ТА МУЗИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Гармонія

Освітній ступінь

«Бакалавр»

Курс

1, 2

Спеціальність

025 «Музичне мистецтво»

Семестр

2-3

Освітньо-професійна програма

«Музичне мистецтво
Композиція

Статус

Обов'язкова

ECTS

8

Годин

240

Лекції

17

Семінари

17

Індивідуальні

68

Самостійна
робота

138

Форма контролю

Екзамен

Інформація про викладача

ПІБ	Ковалінас Микола Анатолійович, кандидат мистецтвознавства, в.о. професора кафедри композиції, інструментовки та музично-інформаційних технологій Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського
Профіль викладача	https://orcid.org/0000-0002-5531-8927
e-mail	idosnouman@gmail.com

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс гармонії у музичному закладі вищої освіти вводить студентів у сферу найбільш актуальних проблем композиторської практики та теоретичного музикознавства і має за мету розкрити студентам основні принципи і закони гармонії, а також її роль у музично-творчому процесі. Одним з центральних завдань курсу гармонії для композиторів є вивчення теорії та історії гармонії в їх проекціях на сучасну творчу практику. «Гармонія» як нормативна дисципліна є одним з базових музично-теоретичних предметів, що читається для студентів композиторського факультету на протязі другого і третього семестрів навчання. Основним її *завданням* є побудова *навчального* процесу, що ґрунтується на засадах фахової прагматики та гранично наближує по суті теоретичну

дисципліну до умов *творчого* процесу та суто професійної підготовки. До більш конкретних завдань належать:

- теоретичне і практичне засвоєння логіки звуковисотних відносин у музичному творі через призму їх реалізації у творчому процесі композитора;
- розвиток уміння реально застосовувати набуті знання у вирішенні необхідних творчих завдань живої композиторської практики;
- вільне оперування спеціальною системою понять та відповідною термінологією як однією зі складових музично-творчого та навчально-виховного процесу;
- розвиток аналітичних навичок дослідження стильових особливостей гармонії, уміння знаходити гармонічні закономірності та виявляти системні зв'язки у контексті композиції музичного твору та музичного стилю, формування розуміння логічної та історичної обумовленості певних гармонічних засобів;
- розширення виразового та формотворчого арсеналу власної творчої практики студента-композитора.

Під час вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти набудуть наступних навичок та вмінь:

- вирішувати конкретні творчі завдання, що містять певний тонально-гармонічний ресурс, а також фактурні параметри і стильові орієнтири;
- практично застосовувати всі набуті предметні знання, уміння та навички у композиторській творчості та педагогічній діяльності, зокрема, технологію та техніку використання різноманітних гармонічних засобів, їх роль у музичному формотворенні;
- аналізувати гармонічний аспект музичного твору в широкому історико-культурологічному та музично-технологічному контексті, а також на основі аналізу використовувати отримані результати у подальшій професійній та фахово-орієнтованій діяльності;
- визначати за нотним текстом музичного твору, а також, певною мірою, «на слух» характерні ознаки та закономірності гармонії композиторів XVIII-XX століть;
- давати узагальнені характеристики гармонії видатних композиторів XVIII-XX століть, зокрема, виявляючи найхарактерніші прийоми звуковисотної організації, використані автором для втілення творчого задуму.

Концептуально курс гармонії представлений *трьома аспектами*:

– *теоретичний* розділ лекційного курсу, побудований в дискусійній манері, де вся традиційна проблематика гармонії постає в гранично абстрагованому вигляді, узагальненому до рівня музичних універсалій – така методика проведення лекційних занять максимально активізує розумові та творчі здібності студентів у засвоєнні матеріалу;

– традиційний для предмету гармонії у вузі *історико-стильовий* аспект, що складає другий розділ (семестр) лекційного курсу;

– *індивідуальні заняття*, які налічують левову частку курсу і складають переважно творчі завдання, котрі є необхідним доповненням до основної роботи студентів у класах з фаху і орієнтовані, на відміну від фахових занять, на «фонічний» та «синтаксичний» рівень створюваних композицій, внаслідок чого курс індивідуальної гармонії для композиторського факультету є однією з найбільш професійно орієнтованих музично-теоретичних дисциплін.

Вже сама кількість годин у навчальних планах – 34 години групових занять та 68 годин індивідуальних – безумовно, вказує на пріоритет останніх (що природно) у підготовці композиторів, тож виконання та перевірка практичних письмових творчих завдань постає основною формою (що є методологічно доцільним саме для студентів-композиторів) поточного та підсумкового контролю теоретичних знань, а також умінь і навичок у засвоєнні спеціального курсу практичної гармонії як одного з тренувальних етапів на шляху до живої музики. Робота в класі гармонії для студентів-композиторів – це практична діяльність у напрямку розробки індивідуальних особливостей творчого процесу, процесу «зв'язування» кожного звуку, співзвуччя, гармонічних послідовностей, на шляху до реалізації художнього задуму та до більш якісного усвідомлення власної гармонічної системи. У цьому фактично й полягає головний сенс курсу гармонії для композиторів.

Отримані практичні навички та засвоєні теоретичні знання під час вивчення гармонії стають базовими в подальшому опануванні спеціальних навчальних дисциплін, насамперед, таких як «Фах (творчість)» та «Аналіз музичних творів». На рівні магістерської підготовки курс може стати засадничим для дисциплін «Фах (підготовка магістерської творчої програми)» і «Підготовка магістерської наукової роботи» чи «Підготовка магістерської кваліфікаційної роботи».

Під час навчання та для взаємодії зі студентами, насамперед, використовуються інструмент (фортепіано), а також сучасні інформаційно-комунікаційні та мережеві технології для вирішення окремих спеціальних навчальних завдань. Для більш ефективної комунікації з метою розуміння структури навчальної дисципліни та засвоєння матеріалу використовується електронна пошта, Viber, ZOOM та інші платформи зв'язку.

ПЕРЕЛІК ТЕМ

Тема 1. Поняття гармонії. Предмет. Методи. Понятійна система гармоніки.

Тема 2. Структура класико-романтичної тональної системи.

Тема 3. Гармонічна та сонорна ладові системи. Поняття функції. Фонізм.

Тема 4. Тональність і «не-тональність».

Тема 5. Поняття модуляції. Класифікація модуляцій. Система тональної спорідненості.

Тема 6. Розширення тональності. Мажоро-мінорні системи. Хроматична система.

Семінар: письмова практична робота.

Тема 7. Полігармонія.

Тема 8. Музична тканина і фактура. Голосоведення. Фактура та мелодична фігурація.

Тема 9. Гармонія як формотворчий чинник.

Тема 10. Еволюція гармонії та формоутворення.

Контрольна робота (аналіз гармонії в аспекті формотворення на матеріалі фортепіанної мініатюри 1-ї половини XX століття).

Тема 11. Докласична гармонія.

Тема 12. Раннекласична гармонія Бароко.

Тема 13. Гармонія зрілого класицизму (творчість віденських класиків).

Тема 14. Принципи та еволюційні процеси становлення сучасних європейських звуковисотних систем.

Тема 15. Гармонія XIX століття.

Семінар-практикум: «Особливості гармонії композиторів-романтиків».

Тема 16. Принципи аналізу сучасної гармонії.

Тема 17. Особливості звуковисотної організації творів композиторів XX-XXI ст.

Семінар-практикум: «Тональні системи XX століття».

Контрольна робота (аналіз гармонічного аспекту музичного твору XX століття).

ФОРМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Лекції, семінарські заняття, творча практична робота, виконання, перевірка та аналіз письмових творчих завдань (у т.ч. публічне виконання окремих завдань в класі), письмові аналітичні роботи, презентація з обов'язковим використанням інформаційно-комунікативних технологій при підготовці до семінарських занять, реферат.

НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ

Усі необхідні для вивчення навчальної дисципліни основні та додаткові матеріали надсилаються у відповідну групу MOODLE, або завантажуються через інші ресурси комунікації.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Перевірка практичних письмових творчих завдань є основною формою (що методологічно доцільно саме для студентів-композиторів) поточного та підсумкового контролю теоретичних знань, а також умінь і навичок у засвоєнні спеціального курсу практичної гармонії як одного з тренувальних етапів на шляху до живої музики. Одним із важливих зразків «не-композиторського» контролюючого завдання є письмові аналітичні контрольні роботи (по одній у кожному семестрі, відповідно до двох модулів програми). Мета даної форми контролю – комплексне визначення повноти та усвідомленості теоретичних знань студентів, а також умінь застосовувати отримані знання на практиці. Методом перевірки представленого у другому навчальному семестрі (перший семестр другого курсу) історико-стильового аспекту курсу є організація двох семінарів-практикумів (загальний обсяг – 11 годин групових занять), на яких студенти демонструють результати самостійної підготовки усних рефератів.

Підсумковий контроль здійснюється у формі іспиту за теоретичним матеріалом всього курсу та результатами індивідуальної практичної роботи.

Екзаменаційні вимоги включають всі аспекти курсу:

- підготовка усної відповіді на питання з теоретичного курсу, що охоплює весь зміст програмного матеріалу;
- стильовий аналіз творів: спираючись на нотний матеріал (2-3 твори), розкрити стильові особливості гармонії даного автора або періоду;
- представлення письмових творчих робіт, написаних протягом року.

Система оцінювання

№ з/п	Контрольний захід оцінювання	Всього %
1.	Письмові творчі роботи	30
2.	Участь у обговореннях та доповнення на семінарах	10
3.	Реферати за обраною тематикою	15
4.	Письмові контрольні аналітичні роботи	10
5.	Відвідування лекцій	5
6.	Екзамен	30
	Всього	100

Критерії оцінювання

Вимоги	Оцінки за національною шкалою	Оцінка ECTS	Сума балів
Оцінка « відмінно » ставиться студенту, який у повному обсязі опанував теоретичний матеріал і практичні навички, виявив достатньо глибокі системні знання та розуміння предмету, набув достатніх умінь у застосуванні принципів і засобів сучасної гармонії, продемонстрував у практичних завданнях творчий потенціал і здатність до пошукового мислення.	Відмінно	A	90-100
Оцінка « добре » ставиться студенту, який в повному обсязі засвоїв теоретичний та практичний матеріал, виявив достатні предметні знання та уміння, проте його усна відповідь на іспиті містила не досить вільне оперування професійною термінологією, а творчі практичні роботи протягом року викликали певні несуттєві зауваження.	Добре	B	82-89
Відповідь студента на іспиті була достатньо розгорнута, проте містила неточності щодо професійної термінології; його письмові роботи містили несуттєві помилки, а робота на індивідуальних практичних заняттях протягом року викликала окремі зауваження.	Добре	C	74-81
Оцінка « задовільно » ставиться студенту, який несистематично засвоював теоретичний та практичний матеріал; його відповідь на іспиті	Задовільно	D	

містила досить суттєві неточності та відзначалась недостатньо вільним використанням професійної термінології й відсутністю обґрунтувань деяких теоретичних положень, а творчі практичні завдання містили суттєві помилки.			64-73
Студент несистематично засвоював теоретичний та практичний матеріал; його робота на індивідуальних заняттях відзначалась фрагментарністю. Відповідь на іспиті містила досить суттєві неточності та відзначалась недостатньо вільним використанням професійної термінології й відсутністю обґрунтувань теоретичних положень, а письмові роботи містили суттєві помилки.	Задовільно	E	60-63
Оцінка «незадовільно» ставиться студенту, який проявив недостатнє усвідомлення та інертність в оволодінні теоретичним матеріалом, не виконав програму індивідуальних занять, показав слабку передекзаменаційну підготовку та, відповідно, на іспиті виявив фрагментарні музично-теоретичні знання і відсутність необхідних умінь; його творчі роботи були суттєво недосконалими як у плані розуміння закономірностей даної музики, так і стосовно логіки письмового викладу.	Незадовільно	FX	35-59
Оцінка «незадовільно» ставиться студенту, який не проявив зацікавлення в освоєнні теоретичного матеріалу та програми індивідуальних занять, показав відсутність передекзаменаційної підготовки та, відповідно, на іспиті не виявив предметних музично-теоретичних знань та умінь; його творчі роботи були або відсутні, або суттєво недосконалі за всіма аспектами необхідних вимог.	Незадовільно	F	1–34

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ

Навчальна дисципліна може викладатися для більшості студентів з особливими освітніми потребами.

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

За потреби та за бажанням студентів допускається вивчення матеріалу за допомогою іноземних (переважно англомовних) ресурсів за проблематикою, яка відповідає тематиці конкретних занять.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА

Передбачається у межах вивчення навчальної дисципліни участь студентів у міжнародних та вітчизняних конференціях, конкурсах творчих робіт, круглих столах, відвідування культурно-мистецьких заходів, театрів, мистецьких експозицій та виставок, музичних фестивалів, конкурсів, концертів тощо.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Войтенко О. Теоретичні основи дванадцятитонової серійної композиції. Київ : Фенікс, 2023. 216 с.
2. Ковалінас М. Гармонія в системі діалектики музичного твору (особливості викладання гармонії для композиторів) / Музична освіта в Україні: теорія і практика // Науковий вісник НМАУ. Вип. 29. К., 2003. С. 161-171.
3. Ковалінас М. Програмні аспекти композиторської музично-теоретичної освіти / Науковий вісник НМАУ імені П.І.Чайковського / Актуальні питання сучасного музикознавства та музичної освіти (до 70-річчя від дня народження А.П. Лашенка) Вип.92. К., 2013. С. 60-73.
4. Котляревський І. А. Діатоніка і хроматика як категорії музичного мислення / І. А. Котляревський. К. : Музична Україна, 1972. 158 с.
5. Котляревський І. А. До питання про співвідношення діатоніки і хроматики / І. А. Котляревський // Українське музикознавство. К. : Музична Україна, 1969. Вип. 5. С. 212–232.
6. Лекції з теорії гармонії / Бондаренко Т.О., Котляревський І. А., Пясковський І. Б., Самохвалов В. Я., Чижик І. О. : навчальний посібник для вищих мистецьких навчальних закладів. Житомир : Видавець О.О. Євенок, 2018. – 356 с.
7. Самохвалов В. До питань вивчення поліявищ в гармонії (проблеми класифікації акордики) / В. Я. Самохвалов // Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Кн. 1. Українська та світова музична культура: сучасний погляд. К., 2005. Вип. 36. С. 95–108.
8. Самохвалов В.Я. Про фактор внутрішньої фонічної централізації співзвуч / В. Я. Самохвалов // Наукові записки. Серія : мистецтвознавство 1 (13). Тернопіль-Київ, 2005. С. 31–37.
9. Скорик М.М. Структура і виражальна природа акордики в музиці ХХ століття / М. М. Скорик. К. : Музична Україна, 1983. 244 с.
10. Хоминський Й. Історія гармонії та контрапункту / Й. Хоминський. – К. : Музична Україна, 1975. Т. 1. 576 с.
11. The Cambridge History of Western Music Theory. Edited by Thomas Christensen. Cambridge University Press, 2006.